

ЯКІСТЬ ОСВІТИ ЯК ЗАГАЛЬНА ТЕНДЕНЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

У статті розкрито актуальність проблеми якості освіти та подано аналіз цієї категорії.

Поліпшення якості освіти та рівний доступ до неї є одним з головних завдань сучасної державної політики в галузі освіти, національним пріоритетом і передумовою національної безпеки держави, умовою реалізації права громадян на освіту [1]. Загалом окреслена проблема віддзеркалює світову тенденцію інноваційного розвитку освітніх систем, адже світове співтовариство визнало, що освіта, добробут і здоров'я людини – головні чинники якості її життя, а якість освіти – головна мета, пріоритет розвитку громадянського суспільства. Європа сприймає якість освіти як об'єкт суспільного єднання й консолідації національних освітніх систем. Зокрема, в угоді ЄС зазначено, що європейська спільнота сприятиме розвитку якісної освіти, заохочуючи співпрацю між країнами-членами ЄС і, якщо треба, підтримуючи й доповнюючи їх дії, поважаючи одночасно їх відповідальність за зміст навчання й організацію освітніх систем, культурну й мовну різноманітність.

Такий соціальний вибір не випадковий, оскільки пов'язаний з геополітичною конкуренцією між країнами, зокрема в царині інтелектуальних ресурсів, адже у високотехнологічному інформаційному суспільстві якість освіти є головним аргументом у забезпеченні такого рівня життєвої й професійної компетентності людини, розвитку людського потенціалу, який би задовольняв насамперед потреби особистості, суспільства і держави. За окремими оцінками, проблему якості освіти нині пов'язують з розбудовою нової, інформаційної, цивілізації XXI ст. [2].

Досягнення якісно нового стану сучасного суспільства неможливе без кардинального покращення рівня підготовки фахівців вищої кваліфікації, в тому числі й для системи освіти, яка, в свою чергу, має розв'язувати задачі, пов'язані з професійною підготовкою. Працюючи над практичним приєднанням до Болонського процесу, Україна здійснює модернізацію освітньої діяльності у контексті європейських вимог, тому якість освіти охоплює всі основні функції та напрями діяльності в цій галузі: якість викладання, підготовки й досліджень, а це означає якість відповідного персоналу й програм та якість навчання як результат викладання й досліджень. Тому метою нашого дослідження є окреслення понять, пов'язаних із якістю, що відіграють важливу роль у визначенні характеру функціонування того чи іншого конкретного навчального закладу, оцінці його діяльності й формування його "інституціонального іміджу" в академічному співтоваристві й суспільстві в цілому.

Розробкою окремих аспектів проблеми забезпечення якості підготовки студентів займалися М.М. Бескін, В.Г. Болтянський, А.М. Ботвінніков, Г.О. Владимирський, І.Г. Вяльцева, М.І. Ірошніков, Ю.М. Колягін, Г.Г. Монахов, О.М. Пишкало, А.Д. Семушин, З.О. Скопец, А.О. Столяр, І.Ф. Тесленко, А.І. Фетісов, Р.А. Хабіб, Р.С. Черкасов, М.Ф. Четверухін, С.І. Шварцбург, М.І. Ягдовський. Як і будь-який науковий об'єкт, проблема забезпечення якості майбутніх учителів потребує вивчення певного комплексу категорій і понять, що зумовлюють її теоретичну розробку, обґрунтування та впровадження в практичну діяльність.

Аналіз заданого понятійного простору показав, що категорія "якість" є базовою у нашому дослідженні, тому дамо їй детальну характеристику.

Філософська категорія якості трактується як істотна визначеність, завдяки якій розглянутий об'єкт (у нашому дослідженні — знання) є саме цим, а не іншим об'єктом, а його складові елементи (якості знань) характеризують специфіку, що дозволяє виокремлювати один об'єкт серед інших (за наявності певних якостей, рівня їх сформованості) [3]. Таким чином, якістю прийнято називати властивість об'єкта, що складає його стійку, постійну характеристику, таку, що виявляє його сутність.

У педагогіці [4, 5] поняття "якість" – це системна методологічна категорія. Вона відображає ступінь відповідності результату поставленій меті .

У Всесвітній декларації з вищої освіти, прийнятій на Міжнародній конференції з вищої освіти в листопаді 1998 року, вказано, що якість вищої освіти – це багатовимірне поняття, яке охоплює всі аспекти діяльності вищого навчального закладу: навчальні та академічні програми, навчальну і дослідницьку роботу, професорсько-викладацький склад і студентів, навчальну базу і ресурси [6].

У широкому розумінні якість освіти розглядають як збалансовану відповідність процесу, результату і самої освітньої системи меті, потребам і соціальним нормам (стандартам) освіти [7]; у вузькому – як перелік вимог до особистості, освітнього середовища й системи освіти, що реалізує їх на певних етапах навчання людини, якому відповідає певна сукупність показників. Як зазначає більшість дослідників (Н.В. Москаленко, І.О. Потап, І.А. Шайдур та ін.), якість освіти – це узагальнений показник розвитку суспільства у певному часовому вимірі, тому його слід розглядати в динаміці тих змін, що характеризують поступ держави в контексті світових тенденцій: вона рухається до консолідації та інтеграції у світове співтовариство чи протистоїть йому, ставлячи свої інтереси понад усе. Вона є суспільною характеристикою, а не предметом змагання чи політичним аргументом в оцінці розвитку держави на конкретному етапі її становлення.

У програмному документі ЮНЕСКО читаємо, що *якість вищої освіти* є поняттям, яке характеризується численними аспектами і значною мірою залежить від контекстуальних рамок цієї системи, інституціональних завдань чи умов і норм у певній дисципліні [8].

Розглянемо структуру якості освіти за В.М. Максимовою [9], що є сукупністю взаємопов'язаних властивостей об'єкта, тобто ієрархією властивостей, характеристик і показників стану того об'єкта, який підлягає аналізу й оцінці (див. рис. 1).

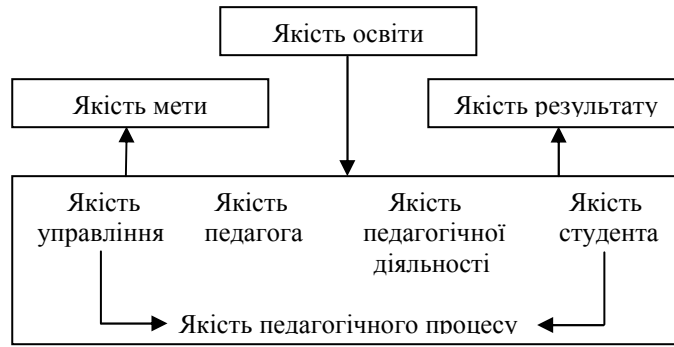

Рис. 1. Структура якості освіти за В.М. Максимовою.

Національною доктриною розвитку освіти й чинною законодавчою базою визначено якість мети освіти, а державними стандартами освіти – якість навчальних результатів. Якість педагогічного процесу ще залишається предметом обговорення і дискусій, полем для наукових досліджень і практичної апробації.

Глумачення процесу пошуку "якості" припускає вивчення питань, які мають відношення до якості підготовки студентів, інфраструктури й навчального середовища. Тому якість вищої освіти можна представити у такому вигляді (див. рис. 2).

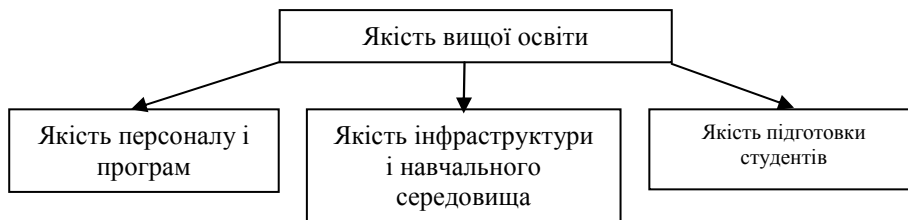

Рис. 2. Структура якості вищої освіти.

Опитування серед викладачів Житомирського державного університету дало можливість визначити основні характеристики досліджуваного поняття:

- високий рівень знань з навчального предмета, вміння застосувати знання у житті (45 %);
- критерій функціонування освітньої системи (36 %);
- сукупність знань, достатніх для самоосвіти й подальшого навчання (28 %);
- результат навчальної діяльності (15 %);
- сформованість знань і умінь їх застосовувати (13 %);
- процес організації навчання і виховання (7 %);
- вміння добувати знання самостійно (6 %);
- суспільний ідеал освіченості людини (5 %).

Відповіді викладачів показали, що їх уявлення про якість освіти зводяться, в основному, до якості результату (студента-випускника) й недостатня увага приділяється якості процесу освіти, педагогічному процесу. На нашу думку, отримані результати підтверджують сучасні тенденції розвитку системи освіти і те, що викладачі розв'язують окреслені завдання на репродуктивному рівні й не знайомі з процесуальною стороною отримання результату якості освіти.

Упродовж останніх десятиріч [10] сформувалися певні стереотипи, які вказують на досягнення якості в освіті, а саме:

- пошук шляхів підвищення якості являє собою різноманітні зусилля, які включають усі види діяльності в навчанні;
- те, як ми працюємо, придбаний нами досвід, умінь, які ми використовуємо, знання, якими ми володіємо, і наше відношення – усе це бере свій початок в освіті, яку ми отримали раніше;
- світова конкуренція вимагає змін в організації навчання: революція якості примусила освітянські установи переглянути мету свого існування;
- умови мають бути такими, щоб людина, яка хоче навчатися, була впевнена, що вона зможе зробити все, що потрібно для підвищення якості.

Сучасне суспільство має потребу у високоосвічених і мотивованих фахівцях, здатних виконувати відповідні функції у державних і приватних організаціях, тому держава зацікавлена в забезпеченні високої якості підготовки майбутніх фахівців.

Серед загальних наведемо рекомендації професора О.Г. Величка, які сприятимуть якісній підготовці студентів:

- прийняття студентів як рівноправних партнерів та забезпечення студентам відповідного середовища;
- наділення студентів відповідальністю й почуттям їх значимості;
- забезпечення студентам середовища, де вони змогли б виявити свої сильні сторони й нейтралізувати слабкі;
- надання допомоги студентам у навчанні завдяки командній роботі;
- залучення студентів і викладачів до процесу прийняття рішень, що мають відношення до них самих;
- надання студентам можливості поділитися своїм ентузіазмом, мріями з викладачами, адміністрацією.

Як висновок, процитуємо викладача Лісабонського університету Марію Христину Мендонсу, що якість не є модою, не є формою керівництва, вона є умовою виживання в суспільстві, і саме вищі навчальні заклади спонукають людей діяти якісно (45-й Європейський конгрес якості, 18-19 вересня 2001 р., Стамбул, Туреччина).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Про Національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України // Законодавчі акти України з питань освіти: Збірник – К.: Парламент. вид-во, 2004.
2. Культурная свобода в современном многообразном мире: Доклад о развитии человека 2004. – М.: Весь мир, 2004.
3. Философский словарь / Под ред. И.Т. Фролова. – М.: Политиздат, 1991. – С. 225.
4. Луговий В. Педагогічна освіта в Україні: структура, функціонування, тенденції розвитку / За заг. ред. акад. О.Г. Мороза. – К.: МАУП, 1994. – 196 с.
5. Ляшенко О.І. Якість освіти як основа функціонування й розвитку сучасних систем освіти // Педагогіка і психологія. – № 1 (46), 2005. – С. 5-12.
6. Вища освіта України і Болонський процес: Навчальний посібник / За редакцією В.Г. Кременя. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – С. 171.
7. Субетто А.И. Проблема качества высшего образования в контексте глобальных и национальных проблем общественного развития (философия качества образования). – Спб., Кострома, 2000.
8. Програмний документ ЮНЕСКО (1995) // Науково-освітній потенціал нації: погляд у XXI століття / Авт. кол.: В. Литвин (кер.), В. Андрущенко, С. Довгий та ін. – К.: Навч. книга, 2003. – С. 352-354.
9. Максимова В.Н. Акмеология: новое качество образования: Книга для педагога. – СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2002. – С. 31.
10. Величко О.Г., Пинчук С.Й., Пліскановський С.Т. Якість освіти – проблеми й перспективи // Проблеми освіти: Наук.-метод. зб. / Кол. авт. – К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2003. – Вип. 34. – 341 с.

Матеріал надійшов до редакції 17.10.2005 р.

Чемерис. О.А. Качество образования как общая тенденция европейской интеграции.

В статье раскрыто актуальность проблемы качества образования и проведен анализ данной категории.

Chemeris O. The Quality of Education as a General Tendency of European Integration.

The article deals with the topicality of the issue of the quality of education and analyses this category.